

УДК 336.1:336.143 (477):330.131.5:339.727.2

**НЕДОСКОНАЛА ФІСКАЛЬНА ПОЛІТИКА – ПЕРШОПРИЧИНА
ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ КРАЇНИ І СВІТУ**

кандидат економічних наук, доцент Ривак О. С.

Львівський національний університет ім. І. Франка, Україна, Львів

Пролонгація дефіциту держбюджету в країнах позичальниках спричиняє дефіцит платіжного балансу, що означає накопичування внутрішнього і зовнішнього боргу, внаслідок пролонгації експансіоністської політики держави, яка спричиняє виникнення пасток ліквідності. Вирішення проблеми внутрішнього держборгу за рахунок сеньйоражу, а зовнішнього - за рахунок позик, спричиняє інфляцію, зростання зубожіння населення, погіршення демографічної ситуації внаслідок еміграції найпродуктивнішої частини населення, перевищення смертності над народжуваністю, погіршення структури виробництва, зростання безробіття, збільшення частки тіньового сектора економіки, знецінення національної валюти, відплив капіталу, зменшення вигід від зовнішньоекономічних відносин. Світова гібридна війна знижує ефективність використання економічних ресурсів.

Ключові слова: тіньовий сектор економіки, експансіоністська політика; шкідливі технології; фінансова нестабільність; дохід від власності, сплачений іншим країнам; дохід від власності, одержаний від інших країн; валовий внутрішній продукт; чисте заощадження; зміни чистого багатства за рахунок заощадження та капітальних трансфертів.

*Кандидат экономических наук, доцент, Рывак О. С.
Несовершенная фискальная политика – первопричина*

экономического кризиса страны и мира / Львовский национальный университет им. И.Франко, Львов, Украина

Пролонгация дефицита госбюджета в странах дебиторах причиняет дефицит платежного баланса, что означает накопление внутреннего и внешнего долга, вследствие пролонгации экспансионистской политики государства, которая причиняет возникновение ловушек ликвидности. Решение проблемы внутреннего госдолга за счет сеньйоража, а внешнего – за счет долгов, причиняет инфляцию, рост обнищания населения, ухудшение демографической ситуации вследствие эмиграции самой производительной части населения, превышение смертности над рождаемостью, ухудшение структуры производства, рост безработицы, увеличение части теневоего сектора экономики, обесценивание национальной валюты, отплыв капитала, уменьшение выгод от внешнеэкономических отношений. Мировая гибридная война уменьшает эффективность использования экономических ресурсов.

Ключевые слова: теневой сектор экономики; экспансионистская политика; вредные технологии; финансовая нестабильность; доход от собственности, выплаченный другим странам; доход от собственности, полученный от других стран; валовой внутренний продукт; чистое сбережение; изменение чистого богатства за счет сбережения и капитальных трансфертов.

O. S. Ryvak, PhD of Economic Sciences, Associate Professor, Imperfect Fiscal Policy – the Root Cause of the Economic Crisis of the Country and the World / Ivan Franko National University, Lviv, Ukraine.

The prolongation of the state deficit in the debtor countries cause a payments deficit, which means the accumulation of domestic and foreign

debt due to the prolongation of expansionary fiscal, which causes liquidity traps. Solving the problem of domestic debt through seigniorage, and external – through loans, causes inflation, growing impoverishment, deteriorating demographic situation due to emigration of the most productive part of the population, excess mortality over birth rate, deteriorating production structure, rising unemployment, increasing share of the shadow sector of economy, depreciation of national currency, the outflow of capital, reducing the benefits of foreign economic relations. World hybrid warfare reduces the efficiency of economic resources.

Key words: shadow economy; policy of expansion; harmful technologies; financial instability; property income, payable to the rest of the world; property income, receivable from the rest of the world; taxes; gross domestic product; net saving; changes in net worth due to saving and capital transfers.

Вступ. В економічних дослідженнях від Світового банку «Global economic prospects» / June 2021 зазначено, що світова економіка переживає період активного, однак нерівномірного відновлення. Економічне зростання спостерігається головним чином в кількох великих країнах, а більшість країн з ринком, що формується і країн що розвиваються (КРФКР) помітно відстає від них. В країнах із низьким рівнем доходу пандемія зводить на нівець минулі досягнення в галузі скорочення бідності і сприяє посиленню продовольчого дефіциту і інших довгострокових проблем. Урядам КРФКР непросто віднайти компроміс між сприянням відновленню економіки і забезпеченням цінової стабільності та бюджетно-податкової стабільності [1].

За даними міжнародної організації праці 108 мільйонів працівників у світі опинилися на межі бідності через пандемію коронавірусу [2, с.1]. Тим часом в США мільярдери за час пандемії

збільшили за півтора року своє фінансове становище загалом на 1,8 трлн. дол. США – зазначено в доповіді Institute for policy studies [3, с.2].

Згідно бюджетної декларації на 2022-2024 роки, схваленої КМУ від 31.05.2021 р. зростання ВВП до 2024 року очікується на рівні 5%. Надходження до держбюджету до 2024 року мають зрости до майже 1,5 трлн. грн, або на 32% більше, ніж 2021-го. Номінальний ВВП зросте від 4,8 трлн. грн. 2021-го до 6,65 трлн. грн. 2024-го року. Рівень безробіття скоротиться з 9,2 до 7,8%. Обмінний курс гривні до долара США: 28,6 у 2022 році, 28,8 – 2023 році, 29,2 – у 2024 році. Розмір мінімальної заробітної плати: з 1.01.2022-го – 6,5 тис. грн; із 1.10.2022-го – 6,7 тис. грн; з 1.01.2023-го – майже 7,2 тис. грн; із 1.01.2024-го – майже 7,7 тис. грн. Прогнозується зниження дефіциту держбюджету від 3,5% ВВП 2022 року до 2,7% 2024 року. Фінансувати дефіцит планують переважно за рахунок залучення внутрішніх фінансових ресурсів [4, с.2].

Дефіцит держбюджету України від 2003 до 2024 року, як заплановано бюджетною декларацією, і дефіцит платіжного балансу України від 2006 року, і по сьогодні, який є наслідком пролонгації дефіциту держбюджету, як свідчить економічна теорія і практика, посилить фінансові потрясіння, загострення яких відбуватиметься внаслідок підвищеного рівня заборгованості держави і країни, зростання соціальної напруженості. Негативний вплив на відновлення економіки і забезпечення позитивної динаміки основних економічних показників продовжує виявляти високий рівень оподаткування і нестабільність податкової та митної системи країни.

На обслуговування держбюджету в першому півріччі, за повідомленням очільника Рахункової палати Валерія Пацкана, спрямована кожна восьма гривня доходів держбюджету. 97,52 млрд.

дол. США за даними мінфіну на 30 червня 2021 року становив державний та гарантований державою борг, зовнішній – 54,34 млрд. дол. США, внутрішній – 38,18 млрд. дол. США. Загальний обсяг державного і гарантованого державою боргу зменшився на 1,5% – до 2 трлн. 514 млрд. грн. внаслідок ревальвації гривні до іноземних валют до яких номінований борг. На погашення і обслуговування боргу витрати у порівнянні із відповідним періодом 2020 року збільшились на 44% і склали понад 36% здійснених в першому півріччі 2021 року видатків держбюджету. План за доходами перевиконаний на 23,7 млрд. грн., або на 5% головним чином внаслідок надходжень податку на прибуток від держпідприємства. За даними міністерства фінансів в 2021 році Україна повинна погасити 16 млрд. дол. США (9% очікуваного ВВП), у т. ч. близько 4 млрд. – у вересні 2021 року [5, с.2].

Виклад основного матеріалу. У 2020 році Україна в рейтингу топ-40 країн за видатками на військові потреби та оборону піднялась на щабель і зайняла 34-е місце. За оцінкою експертів витрати на оборонну галузь ставили 5,9 млрд. дол. США. За повідомленням УНІАН про це йдеться у щорічній доповіді Стокгольмського інституту дослідження проблем миру (SIPA). Порівняно із 2019 роком, оборонні видатки України зросли на 11%, і на 198% до 2011-го. У 2020 році військові витрати нашої країни становили 3,79% ВВП розрахованого в доларах США за офіційним середнім за період курсом, а у глобальному вимірі 0,3% усіх військових видатків 2020 року. США 2020-го року витратили на оборону 778 млрд. дол. – 39% загальновійськових витрат. Друге місце посідає Китай, де оборонні витрати зростають ось уже 26 років поспіль, третя в переліку – Індія, четверта – держава агресор РФ, п'ята – Велика Британія. Попри

світову пандемію, військові витрати в доларовому еквіваленті зросли скрізь і становили 1,98 трильйона доларів США [6, с. 1].

За повідомленням міністра України з питань стратегічних галузей промисловості Олега Уруського на державне оборонне замовлення (ДОЗ) на 2021 рік, обсягом 27.5 млрд. грн. (0,6% ВВП, розрахованого згідно прогнозу мінфіну) визначеного загальним обсягом фінансування ДОЗ, пролонговано перехідні та укладено нові державні контракти на суму майже 19 млрд. грн. ДОЗ на 2022-2024 рр. відбуватимуться виключно за Законом України «Про оборонні закупівлі» [7, с.2]. Заступник міністра оборони Олександр Носов про збільшення закупівель за відкритими процедурами до 2022 року зауважив: «Маємо рухатись до зменшення частки таємних договорів у закупівлях озброєння та військової техніки» [8, с.1].

Перший віце-прем'єр-міністр – міністр економіки України Олексій Любченко про завдання уряду щодо комунікації з бізнесом, місцевою владою з метою розвитку економіки та легалізації бізнесу повідомив: «Торік (2020-го року) майже 11 мільйонів осіб не отримували жодного доходу, а тіньовий фонд оплати праці оцінюється у суму майже 500 мільярдів гривень» (11.74% ВНД) [9, с.1].

Прожитковий мінімум, як базовий соціальний стандарт, до якого прив'язані понад сто різноманітних видів виплат, зокрема, пенсії та соціальні допомоги з липня 2021-го року визначений на рівні 2294 гривні на особу на місяць, а для непрацездатної особи – 1854 гривні. Фактичний прожитковий мінімум, який підраховує Мінсоцполітики, вдвічі більший, і в цінах червня 2021-го року з урахуванням суми податку на доходи фізосіб та військового збору за даними соціального відомства становив 5040 гривень, а без податків – 4399 гривень. Верховний Суд у своїй постанові від 27 липня 2021 року у справі №640/254120 ще раз підтвердив, що прожитковий мінімум, який уряд

закладає в бюджет, є фікцією. За словами юриста, голови громадської організації «Відкрита Україна», ініціатора судового процесу Станіслава Батрика в його основі незаконний споживчий кошик. З 2016 року Кабмін не прийняв жодного документа, який би регламентував, що входить до споживчого кошика українців. Лідія Ткаченко, провідна наукова співробітниця Інституту демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України повідомила, що за паралельними підрахунками, зробленими два роки тому (в 2019 році) прожитковий мінімум мав би становити не менш, ніж сім тисяч гривень [10, с. 4]. Внаслідок довготривалої експансіоністської політики держави за даними Міжнародної організації міграції на сьогоднішній день понад 6 100 000 українців на постійній основі працюють і проживають за кордоном [11, с. 9].

Високий рівень безробіття і велика частка тіньового сектора економіки підвищують рівень злочинності. Харківські поліцейські припинили діяльність шахрайського колл-центра з місячним оборотом в 3 млн. грн. За даними розслідування діяльність центру організував 32-річний житель Запоріжжя. Його працівники – 15 осіб віком від 28 до 49 років, представляючись співробітниками виконавчої служби, Держказначейства або банківських установ, отримували персональні дані фізичних осіб про банківські картки і рахунки: реквізити і CVV-код. Для цього вони використовували психологічні методи впливу і програму заміни телефонного номера, щоб замаскувати свою діяльність. Клієнтські бази даних зловмисники скуповували в DarkNet. Фігурантам загрожує позбавлення свободи на термін від 5 до 12 років із конфіскацією майна [12, с.2].

Очільник українського уряду Денис Шмигаль на XXX Економічному форумі, що відбувся в польському місті Карпич у вересні 2021-го року виділив основні сценарії виходу із кризи, серед

яких, на його переконання, економічне відновлення неможливе без підтримки урядом та бізнесом інфраструктурних проектів. «В Україні є змога будувати дороги, відновлювати інфраструктуру, мости, аеропорти, вокзали. Ми багато уваги приділяємо державно-приватному партнерству [13, с. 3].

Для забезпечення сприятливого інвестиційного клімату передусім необхідно знизити податковий тиск на споживача і виробника. Повернення попереднього розміру ПДВ на деякі види сільськогосподарської сировини від 14% до 20%, яке набуло чинності з 1 серпня 2021 року, в той час, коли Україна за доступністю харчових продуктів посідає останнє місце в Європі, ніяк не сприятиме виведенню економіки із тіні, підвищенню добробуту населення і покращенню інвестиційного клімату в країні та виходу із економічної кризи. Однак ПДВ залишається основним джерелом поповнення бюджету України, як податок на споживання, кінцевим платником якого є споживач, а тому зниження ставки ПДВ не тільки на деякі види сировини, але й на основні види продуктів харчування спричинило б похвалення споживчого та інвестиційного ринку внаслідок зниження цін на них і тоді «податкові надходження знизяться зовсім незначно, а згодом і зростуть» – зауважує в.о. голови ДПС Євген Олейніков. В 2004 році Організація ООН з питань продовольства та сільського господарства (ФАО) затвердила декларацію про доступне харчування для усіх верств населення. Згідно з цим принципом в розвинених країнах застосовують практику зниження ПДВ. На товари, офіційно визнані такими, що мають соціальне значення, у Польщі діє ставка ПДВ 5%, в Німеччині – 7%, в Франції – 5,5%, в Нідерландах – 6%. За Даними Державної служби статистики України, за останні кілька років зростає відсоток від доходів населення України, який витрачається на продукти харчування. В 2020 році цей показник перевищив 47%. У

середньому в Європі, за останніми даними Євростату, – 13% (найвищий показник, який фіксувався раніш, сягав 26%) [14, с. 1, 6].

Згідно проекту держбюджету України на 2022 рік видатки бюджету перевищуватимуть доходи на 13,8%. Дефіцит держбюджету становитиме 175 млрд. грн. (понад 4% до ВВП розрахованого згідно прогнозу Мінфіну). В 2022 році очікується зростання економіки близько 4%. Покривати займи, як і раніше, планують за рахунок випуску облігацій внутрішнього займу (ОВДЗ), ціна яких при очікуваному рівні інфляції 6,2% знизиться щонайменше на 6,2% упродовж року, а відсоткові ставки зростуть, що погіршить інвестиційний клімат. Середній курс національної валюти за прогнозними розрахунками Мінфіну знизиться в доларовому еквіваленті до 28,6-28,7 грн. до дол. США (до середнього за 2020 рік офіційного курсу на понад 6,1%). Планові видатки на освіту і науку підвищені і встановлені на рівні 3,9% очікуваного ВВП, видатки на міністерство соціальної політики – 7,32% очікуваного ВВП, видатки на міністерство охорони здоров'я – 4,44% очікуваного ВВП. Левину частку видатків пенсійного фонду передбачено компенсувати з видатків держбюджету, приблизно 200 млрд. грн. (37,7% бюджету ПФ визначеного в проекті держбюджету) [15, с. 5].

Для України, як і інших країн світу, важливим є співробітництво в галузі зовнішньоекономічних і зовнішньополітичних відносин з метою забезпечення і розв'язання збройних конфліктів, відновлення глобальної економіки після пандемії COVID 19, боротьби із змінами клімату та соціальних потрясінь. Президент України Володимир Зеленський на 76-ій сесії Генеральної Асамблеї ООН сказав: «Участь 46 держав та міжнародних організацій у першому саміті Кримської платформи про деокупацію Криму – ось це відданість основним принципам ООН. І я дуже вдячний кожній з цих країн... ООН – це всі

ми, це 193 країни. І я запрошую всі ці країни приєднатися до спільної декларації учасників Кримської платформи, засудивши окупацію й показавши, що ви – проти силової зміни кордонів у світі... Видача сотням тисяч українців на окупованій території України сотень тисяч паспортів іншої держави. Що це, як не доказ міжнародного злочину? Що це, як не доказ безкарності й неповаги до міжнародного права?» [16, с. 3].

В кінці травня 2021 року президент України Володимир Зеленський під час перебування на святкуванні 230-річчя конституції Речі Посполитої спільно із лідерами Естонії, Польщі, Литви і Латвії підписав декларацію п'яти держав. Чотири із п'яти країн підписантів є членами НАТО і входять до складу «Бухарестської дев'ятки», яка є регіональним центром стосовно країн Східного партнерства. Те, що Польща, Литва, Латвія, Естонія публічно підтримали надання Україні плану дій щодо членства в НАТО дає нам підтримку практично половини учасників східно-європейських країн – членів найкрутішого військового альянсу. У зв'язку із розслідуванням підривів на воєнних складах, Братислава, Софія і Прага вислали російських послів. Після підписання «Декларації п'яти», президент Естонії Керсті Кальюлайд заявила, що Україна може отримати підтримку в межах фондів «Ініціатива трьох морів» (3SI). Молдова і Україна 12.01.2021 зробили спільну заяву щодо бажання приєднатися до проекту Тримор'я, де в одному альянсі з'єднуються Адріатичне, Балтійське і Чорне моря. Ця неформальна платформа співробітництва створена у 2015 році включає 12 країн Центральної і Східної Європи – Польщу, Хорватію, Литву, Латвію, Естонію, Чехію, Словачію, Словенію, Угорщину, Румунію, Болгарію, Австрію. На карті альянсу можна побачити буферну зону, що розділяє Росію і західну Європу. В Тримор'є входять виключно члени НАТО і Євросоюзу [17, с. 8].

В травні 2021 року в момент, коли війська РФ стягувались до українського кордону, а в Антарктиді з вод Північного Льодовитого океану російської акваторії винирнули підводні човни, занурилися у воду, і один із них вибухнув внаслідок активізації атомної бомби російською стороною, після тези: «Путін – убивець», висловленим президентом США Джоозефом Байденом, із уст лідера США прозвучала пропозиція про зустріч із президентом Росії Володимиром Путіним. За повідомленням *Süddeutsche Zeitung* «Байден дав чітко зрозуміти, що вважає Китай, а не Росію, найбільшим геополітичним, економічним і ідеологічним суперником. Росія в очах Вашингтона – руйнівний фактор у світовій політиці, але не серйозний суперник». *The New York Times* повідомив, що «Офіційні особи із Білого дому не очікують крупних проривів. Вони заявляють, що Путін і Байден повинні почати діалог по тих небагатьох питаннях, де є місце співробітництву. Наприклад, боротьба із зміною клімату, пандемією коронавірусу, тероризмом» [18, с. 4]. Очевидно, що Росія повинна припинити агресивну політику, як і інші держави, які володіють ядерною та іншими видами летальної зброї, здійснювати зменшення або ж припинення її виробництва, а також утилізацію зброї на своїй території. Слід враховувати той факт, що способів утилізації зброї не на своїй території є багато. Яскравий приклад – закупівля за рахунок нафтодоларів Азербайджаном зброї в Росії і Туреччині упродовж кількох років, і восени 2020 року захоплення Нагорного Карабаху Азербайджаном внаслідок бойових дій проти Вірменії та повної руйнації на території Карабаху.

Перша поїздка президента США Байдена в Європу передбачала участь в саміті «Великої сімки», участь у саміті НАТО, зустріч із керівництвом євросоюзу і зустріч із президентом РФ Володимиром Путіним.

Оскільки мова йшла не про «зустріч», а про «саміт» НАТО – розширений формат переговорів, то на думку політолога-міжнародника Даниїла Богатирьова під «стратегічною стабільністю» передусім підрозумівається продовження теми СНВ-3/договіру про обмеження стратегічної наступальної зброї, згідно якого у кожної із сторін може бути не більше 700 одиниць ядерної зброї для розгорнутих міжконтинентальних балістичних ракет, тих ракет, що знаходяться на підводних човнах і для важких бомбардувальників. «РФ і США не бажають скочуватись до гарячої/ядерної війни, а тому продовжили СНВ-3 і будуть продовжувати інші подібні договори – вважає політолог-міжнародник Даниїл Богатирьов [18, с. 4]. До поїздки в Європу Байден потелефонував президенту Зеленському, щоб узгодити деякі питання, зокрема щодо зустрічі із президентом Росії Путіним і позиції США на цій зустрічі. Напередодні США затвердили пакет допомоги Україні обсягом 150 млн. дол. США по лінії Пентагону [19, с. 4].

З 11 по 13 червня 46-ий президент США взяв участь в саміті «Великої сімки» в Британії, 14 червня – в саміті НАТО, а 15 червня він провів зустріч з керівництвом Євросоюзу, 16-го відбулась зустріч із Володимиром Путіним. За підсумками червневого 2021-го року саміту НАТО було зазначено, що Україна стане членом Альянсу і план дій щодо членства – невід’ємна частина цього процесу. Часових рамок на саміті не окреслили. Генсек НАТО Єнс Столтенберг та його заступники вимагають спочатку глибинних внутрішніх реформ, а потім йтиме мова про вступ України до НАТО.

Переговори Байдена і Путіна в Женеві тривали дві з половиною години. Не було спільної прес-конференції, отже президенти США і Росії не узгодили стратегічних домовленостей, не знайшли компромісу щодо піднятих тем. Судячи із відповідей журналістів,

Байден сказав Путіну, що його адміністрація має непорушну прихильність до державного суверенітету і територіальної цілісності України. Путін зневажливо висловився про спробу Києва оновити Мінські угоди. Байден сказав, що про результат переговорів можна буде судити за якихось пів року – коли Путін зробить (або не зробить), якісь конструктивні дії, їх чекають і в українському питанні [20, с. 6].

В 2018 році французький президент Еммануель Макрон вперше заявив про можливість створення європейських збройних сил. На його думку такі сили будуть необхідні для захисту Європи від Росії, Китаю і навіть США. На початку вересня 2021 року міністр оборони Німеччини Аннегрета Крамп-Карренбауер також підняв питання «Загальних європейських збройних сил» [21, с. 4].

Країни «Великої сімки», Євросоюзу, НАТО... У цій геополітичній розкладці важливим є сигнал, який Байден надіслав Путіну: «Подивися на сусідній Китай, який межує з твоєю країною, на ті кроки, які робить Пекін, на його експансію на африканському, європейському континентах, і на те, що на території Росії відбувається китайське поглинання, проникнення у різні її сфери – політичні, економічні, військові. Що у такій китайській активності загроза не тільки для Заходу, а й для Росії. Проблеми падіння російської економіки, соціальних протестів (як-от у Калмикії, Якутії, інших регіонах) не вирішуються авторитарною владою». Байден сказав Путіну про 16 кібератак на американські нафтові компанії і попередив Москву, що надалі безкарно це не минеться [22, с. 1].

В статті виданню South China Morning Post китайська журналістка Кінлінг Ло пише: вважається, що Китай використовує Шанхайську організацію співробітництва (ШОС) для стримування сусідніх держав, оскільки Пекін остерігається політичної нестабільності всередині власних кордонів. В 2021 році ШОС, окрім восьми країн-членів (Китаю, Росії,

Таджикистану, Казахстану, Киргизстану, Індії і Пакистану) має чотири держави – спостерігачі і шість партнерів по діалогу. На даний момент із ШОС, в тій чи іншій мірі співпрацюють Турція, Єгипет, Катар, Сирія, Ізраїль, Саудівська Аравія, Іран і інші держави. Кожний другий житель планети проживає на території країни ШОС. Із 68 країн, які погодились на китайські інвестиції в рамках BRI, 23 найближчим часом ризикнуть потрапити в боргову пастку. На даний момент Китаю належить 41% зовнішнього боргу Киргизстану і 53% боргу Таджикистану, що дозволяє Пекіну істотно впливати на ці країни [23, с. 8].

Заступник держсекретаря США Вікторія Нуланд щодо підтримки нашої країни в галузі безпеки, економічного розвитку й антикорупційних зусиль повідомила: «Ми дали чітко зрозуміти, і президент Байден це повторив, що санкції, запроваджені проти РФ через Україну, залишаються чинними, поки Росія не змінить своєї поведінки щодо України» [24, с. 1].

До усіх країн Східного партнерства у ЄС є одна претензія – корупція. За даними Transparency International за підсумками 2020 року Грузія займає 46-е місце в світі за індексом корупції, Україна 117-е, Росія – 129-те. 2003-го Грузія вважалась однією із найкорупційованіших країн планети, займаючи 124-е місце із 133 країн [25, с. 11]. Такий успіх Грузії щодо подолання корупції упродовж 2003-2013-го років став результатом якісних внутрішніх реформ та економічної політики, яка дозволила відмовитись від позик МВФ. Однак, Грузії не вдалось позбавитись експансії іноземного капіталу, а саме, російського, який взяв під свій контроль найважливіші стратегічні об'єкти, заволівши ними. Поєднання неефективної економічної політики в Україні з позиками від МВФ загострюють економічну ситуацію в економіці країни. 23 серпня 2021 року Україна

отримала від МВФ 2,7 млрд. дол. США в рамках боротьби із коронавірусом і приблизно така ж сума відійде на виплати по боргах із відсотками.

Зустріч президентів України і США, призначена на 30.08.2021, відбулась в Білому домі 1.08.2021 і тривала близько двох годин замість 45 хвилин. Результатом перемовин стала «Спільна заява щодо стратегічного партнерства України та Сполучених Штатів Америки». В Заяві сказано, що Україна і Сполучені Штати активізують Комісію стратегічного партнерства (КСП), яка буде переорієнтована та забезпечена ресурсами для подолання викликів XXI століття. Цієї осені (2021-го) Міністр закордонних справ України та Державний секретар США мають намір затвердити нову Хартію на засіданні КСП для того щоб відзначити підвищений статус партнерства двох країн.

В Заяві відзначено, що у XXI ст. державам не може бути дозволено змінювати кордони силою. Росія порушила це базове правило стосовно України. Отже, США оголошують про новий пакет безпекової допомоги в обсязі 60 мільйонів доларів, що включає безпекові системи «Джавелін» та інше оборонне летальне й нелетальне обладнання для підвищення ефективності захисту від російської агресії. З 2014 року США виділили 2,5 мільярда доларів на підтримку української армії, включно з 400 мільйонами доларів, які було надано Україні лише цього року. Між двома країнами укладена угода, яка забезпечує основу для двостороннього військово-технічного співробітництва та співпраці у сфері озброєнь, реформування Служби безпеки України, у сфері кібербезпеки, посилення ситуативної обізнаності в космосі, зменшення ризику ядерної небезпеки.

В сфері правосуддя та прав людини за підтримки США Україна реалізовує реформаторський порядок денний для перетворення

країни відповідно до європейських і євроатлантичних принципів і практик, який включає – (1) реформування судової системи, (2) боротьбу з корупцією, (3) просування прав людини, (4) інвестування. На підтримку зусиль України із втілення реформ Уряд США 2014 року надав Україні майже 2 мільярди доларів допомоги *на розвиток* та планує виділити понад 463 мільйони доларів допомоги цього року, в т.ч. на програми, орієнтовані на демократію, права людини, місцеве управління та децентралізацію, приватизацію і судову реформу.

В Заяві наголошується, що кліматична безпека досягла критичного рівня, що вимагає негайних дій, до яких вдаються дві країни, що потребує від України зміцнення енергетичної безпеки, реформування корпоративного управління. *Особливу увагу і обережність слід проявляти українській стороні* в галузі залучення іноземних інвестицій, необхідних для досягнення цілей щодо енергетичної незалежності, декарбонізації та чистої енергетики, скорочення викидів парникових газів, розвитку відновлюваної енергетики у фінансово-відповідальний спосіб, враховуючи фінансову безвідповідальність за роки незалежності України, і остерігатись використання енергетики як геополітичної зброї проти своєї країни. Це ж стосується імплементації ключових реформ в рамках співпраці з МВФ та залучення Сполучених Штатів до реформування держпідприємств, захисту незалежності центрального банку, посилення нагляду за фінансовим сектором, створення справедливого середовища для бізнесу та інвестицій, розширення комерційного співробітництва України і США, використання усіх виділених Сполученими Штатами коштів на забезпечення достатнього фінансування для економічного зростання України. Початкова сума підтримки Експортно-імпортного банку (EXIM) Сполучених Штатів для визначених підписаним двостороннім

Меморандумом між Україною і Сполученими Штатами, потенційних трансформацій у розмірі 3 мільярди доларів, може бути збільшена в міру розвитку проектів в агробізнесі, інфраструктурі, кліматі та енергетиці відзначено в Заяві. *Полегшити повернення запозичених коштів із-за кордону можна лише за рахунок зміцнення національної валюти гривні. Вигоди від залучених із-за кордону коштів також зростуть, якщо гривня зміцнюватиметься.*

Уважної підготовки потребує від української сторони участь у 10-му засіданні Українського-американської ради з торгівлі та інвестицій, яке згідно плану повинно відбутись восени 2021-го року. Це стосується накреслення заходів по усуненню зайвих регуляторних бар'єрів, припиненню використання неліцензійного програмного забезпечення українськими органами державної влади та вирішення інших питань захисту інтелектуальної власності і співпраці в галузі праці з метою успішного перегляду дії Угоди про торговельне та інвестиційне співробітництво між Україною і Сполученими Штатами Америки.

В рамках Закону «Про план порятунку Америки» США мають надати Україні додаткову допомогу, включаючи підтримку холодного ланцюга зберігання, та додаткові 12,8 млн. дол. США пов'язаної з COVID допомоги, окрім наданих 55 млн. дол. США у зв'язку із COVID-19 та 2,2 млн. доз вакцин проти коронавірусу.

З 2014 року США надали понад 306 млн. дол. США життєво важливої гуманітарної допомоги українцям, які цього потребували внаслідок конфлікту, що триває на сході України. А таких людей понад 3,4 мільйона. Цього року уряд США надасть Україні додаткові 45 млн. дол. США гуманітарної допомоги [26, с.3].

Журнал Times опублікував статтю про те, що американський мільярдер, в минулому офіцер ВМС США, засновник воєнної компанії

Blackwater Ерік Принс 2020-го року хотів створити в Україні таку ж приватну армію, поглинути державне авіабудівельне підприємство «Антонов» і заволодіти держпідприємством «Мотор Січ» згідно розробленого плану. За даними журналу, основний прибуток приватна воєнна компанія Academi, заснована в 1997 році, отримує від участі в воєнних конфліктах, а близько 90% виручки складають держзамовлення. План Принса оцінювався в 10 млрд. дол. США, що в 1,7 разів перевищувало витрати України на оборону 2020-го року. Для його здійснення він навіть приїжджав в Київ [27, с. 2]. Політолог Богатирьов не безпідставно вважає, що Україна знаходиться дуже щільно в полі воєнно-політичного впливу, як і країни Балтії і Польща. І ми дуже залежні від згортання зазначеного впливу США [21, с. 4].

Під час робочого візиту до ФРН в першій половині липня 2021 року Президент України Володимир Зеленський напередодні тривалої зустрічі з канцлером ФРН Ангелою Меркель зустрівся із прем'єр-міністром федеральної землі Північний Рейн-Вестфалія. За повідомленням прес-секретаря Президента Сергія Никифорова «ця земля – п'ята частина німецької економіки. Це дуже важливий регіон – там розташовані компанії, які найбільше інвестують в Україну». Володимир Зеленський зустрівся з федеральним президентом ФРН Франком-Вальтером Штайнмаєром. Позиція української сторони полягає в тому, що запуск «Північного потоку-2» становить потенційну загрозу для безпеки країн в усьому регіоні, і не тільки. Свідчення цього – концентрація російських військ на українському кордоні [28, с. 2].

14.08.2021 ісламський рух Талібан повідомив про завершення війни в Афганістані після того, як бойовики зайшли в столицю Кабул, а президент Ашраф Гані покинув країну. Майже два місяці тому ситуація в країні залишалась відносно стабільною, однак у зв'язку із

виведенням військ США із Афганістану безпека в Середній Азії підірвана. США за 20 років, починаючи із проведення антитерористичної операції від 11.09.2001, яка досягла початково поставлених цілей за кілька місяців після захоплення головного терориста XXI століття Усами бен Ладена і рішення Вашингтона залишити свою військову присутність в Афганістані, згідно різних оцінок, витратили на війну в Афганістані понад 1,5 трлн. дол. США, втративши майже 2,5 тисяч американських військових і отримали гірший результат із усіх можливих. Безпека в Середній Азії підірвана. Стоїть питання, яким чином країни регіону будуть вибудовувати свою політику відносно «Талібана» і як перемога ісламського руху може вплинути на подальшу експансію тероризму по усьому світу [29, с. 8]. Економіка США при Трампі на практиці досягла успіхів завдяки створення передумов для розвитку реального сектора економіки. Згідно прогнозу 2021-го року дефіцит бюджету США складає 1,8 трлн. дол. США. 21 років, тому, ця сума дорівнювала усьому держбюджету США [21, с. 4]. Часткове виведення військ США із Афганістану розпочалось при Трампі. Президент США Байден заявив про закінчення епохи «Воєнних операцій по зміні інших країн».

Протягом першого півріччя 2021 року кіберфахівці СБУ нейтралізували понад тисячу кібератак та інцидентів на ресурси органів влади і об'єкти критичної інфраструктури. Активацію таких атак було зафіксовано в квітні-травні, коли відбувалася концентрація військових формувань РФ уздовж українського кордону. Одна з масштабних кібератак заблокована СБУ – дії хакерського угруповання Armageddon, підконтрольного ФСБ РФ. Хакери намагалися вразити системи електронного документообігу, щоб отримати доступ до секретних даних українських органів влади. Кіберфахівці припинили діяльність восьми біоферм потужністю 35 тисяч акаунтів, які

поширювали деструктивний контент. Для захисту національної інформаційної безпеки за перше півріччя 2021-го СБУ притягнула до кримінальної відповідальності 60 осіб, 22 громадян засуджено. Заборонено в'їзд на територію України 46 іноземцям, причетним до пропаганди сепаратизму в інтернеті, йдеться на сайті Служби безпеки України [30, с. 1]. Однак чому ніхто не притягнутий до кримінальної відповідальності за діяльність компанії «YouControl», з якою, як повідомлено на сайті економічного факультету ЛНУ ім. Ів. Франка від 18.03.2021 р., укладено договір, згідно якого студенти, асистенти, викладачі можуть отримувати серед інших послуг, послуги щодо будь-якої інформації про фізичну чи юридичну особу в Україні на основі відкритих даних, у т.ч. здійснювати комплексну конкурентну розвідку. На зазначеному сайті повідомлено, що окрему інформацію щодо доступу до даних можна знайти в інструкції, а також звернутися до конкретних осіб з питань співпраці [31, с. 1].

За нагадуванням Ігоря Гулика є така технологія – «вікно Овертона», за допомогою якої можна легалізувати все що завгодно, перетворити будь-яку несусвітність у провідну «ідеологію». Джозеф Овертон свого часу розповів, як іноді геть чужі суспільству ідеї «відмивалися від загального несприйняття, навіть огиди та ставали «трендами», легалізувалися на законодавчому рівні. Варто лише перетворити колись табуйовані речі на предмет обговорення, відтак знаходити у геть руйнівних речах позитив, аби зробити їх не те що прийнятними, а й обов'язковими. Я майже стовідсотково переконаний, що з падінням рейтингу Зеленського і його «слуг», з катастрофічно непривабливими показниками суспільних оцінок довіри до «зеленої влади» і її, з дозволу сказати, стилю керівництва пошуки «шпаринок Овертона» тільки посиляться» – зауважує Гулик [32, с. 2].

Професор права, у 2014 р. – перший заступник генерального прокурора України, Микола Гомоша щодо розслідування антикорупційним судом справи судді Миколи Чауса зробив висновок: «Я вважаю «справу Чауса» коктейлем політики і криміналу. Цей суддя був замішаний у справах Майдану, його використовувала влада Януковича. Такі люди опиняються «на гачку». Думаю, у цій історії не обійшлося без участі нашого агресивного сусіда, без російських спецслужб, які могли спровокувати цю історію, – щоб укотре показати Україну у непривабливому світлі, щоб посварити нас із Молдовою» [33, с. 2].

Згідно розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 липня 2021 року № 800-р, за підписом прем'єр-міністра України Д. Шмигала «Про схвалення Концепції державної цільової соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2025 року», метою програми є удосконалення механізму запобігання торгівлі людьми, підвищення ефективності виявлення осіб, які вчиняють злочини, пов'язані з торгівлею людьми, а також забезпечення прав осіб, які постраждали від торгівлі людьми та надання їм допомоги. Фінансування Програми передбачається за рахунок коштів державного, місцевих бюджетів та інших джерел, не заборонених законодавством. Орієнтовний обсяг фінансування Програми з державного бюджету становить 2781,3 тис. гривень. Обсяг видатків визначається щороку під час складання проектів державного та місцевого бюджетів на відповідний рік з урахуванням їх можливостей [34, с. 11]. Виконання програми стане можливим лише за умови кардинального зменшення тіньового сектора в економіці країни шляхом вдосконалення фіскальної політики і вітчизняного законодавства, керуючись принципом «краткость – сестра таланта».

На сьогодні українці знаходяться на третьому місці в світі за кількістю позовів в Європейський суд в Страсбурзі після росіян і турків. За даними Державного казначейства України, станом на 5 березня 2021 року, борг держави по рішеннях судів, виконання яких гарантувала українська держава, складав 5 млрд. грн. Серед судових рішень соціальні виплати на користь ветеранів війни, учасників бойових дій, дітей війни, чорнобильців, людей з інвалідністю, пенсіонерів... «Навіть пройшовши усі інстанції по цивільних справах, навіть якщо усі суди на вашій стороні і ви повинні отримувати гроші від відповідача – юридичної або фізичної особи, виконавча служба може десятиліттями не виконувати ці рішення із різних причин» – зауважує Сергій Рибій [35, с. 6].

За повідомленням видання *Süddeutsche Zeitung* з посиланням на інформаційні джерела Агентство національної безпеки (АНБ), США могли слідкувати за світовими топ-політиками, зокрема за канцлером Німеччини Ангелою Меркель і ексглавою МЗС, президентом ФРН Франком-Вальтером Штайнмайером. Спецслужби Данії надавали американцям доступ на спеціальну станцію біля Копенгагена, звідки здійснювалось прослуховування. З цієї ж станції можна було отримати доступ до підводних кабелів інтернет-провайдерів і таким чином здійснювати стеження за МЗС та Мінфіном Данії, а також за одним із підприємств військово-промислового комплексу. Уряд Данії довідався про співробітництво із спецслужбами США в 2015 році із секретної доповіді на основі інформації опублікованої екс співробітником АНБ Едвардом Сноуденом. Згідно даних, датські спецслужби допомагали американським слідкувати за провідними політиками Німеччини, Норвегії, Швеції, Франції і Нідерландів. Як наслідок главі датської спецслужби Forsvarets Efterretningstjeneste довелось йти у відставку [36, с. 3].

Шпигунське програмне забезпечення Pegasus, розроблене ізраїльською компанією NSO Group, використовували для стеження за політиками, активістами та правозахисниками у більш ніж 50 країнах. Це вдалося з'ясувати Amnesty International разом із некомерційною організацією Forbidden Stories, що базується у Франції. Виявилось, що владні структури ряду країн використовували цю програму для стеження за людиною [37, с. 12].

Згідно повідомлення секретаря Служби Національної Безпеки і Оборони (РНБО) України Олексія Данілова, «Сьогодні ми отримали від поліції такий звіт: від початку року на території України знаходилось 34 особи, які мали статус «злочинців в законі». На сьогодні таких людей у нас нуль» [38, с. 2].

В Стратегії економічної безпеки України на період до 2025 року, затвердженої Указом Президента України від 11 серпня 2021 року №347/2021, повідомлено, що «метою Стратегії є визначення стратегічного курсу у сфері забезпечення економічної безпеки, спрямованого на реалізацію Стратегії національної безпеки України «Безпека людини – безпека країни», затвердженої Указом Президента України від 14 вересня 2020 року №392, яка є правовою основою цієї Стратегії як і Конституція України, закони України, міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Стратегією визначені завдання у сфері економічної, фінансової, виробничої, зовнішньоекономічної, макроекономічної безпеки України, а також механізми реалізації завдань у сфері забезпечення економічної безпеки, зокрема – за безпековим напрямом, за напрямом розвитку. Очікуваним результатом виконання Стратегії є забезпечення економічної безпеки держави як умови забезпечення національних економічних інтересів.

Механізм реалізації завдань щодо забезпечення економічної безпеки країни включає згідно Стратегії обов'язок «за результатами».

За розрахунками Міністерства економіки України, здійсненими відповідно до Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки (затверджено наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29 жовтня 2013 року №1277) середнє значення показника *рівня економічної безпеки* за період 2010-2019 років становило 40% – зона незадовільного стану, у 2019 році – 43%, а за підсумками першого півріччя 2020 року – 41%. Середнє значення оцінки стану *фінансової безпеки* за цей період – 42% від оптимального значення (незадовільний), за 2019 рік показник зменшився на 4 відсоткових пункти (порівняно із 2018 роком) до 42% та на 3 відсоткових пункти до 38% за підсумками першого півріччя 2020 року (до відповідного періоду 2019 року).

Стан *зовнішньоекономічної безпеки* за 2010-2019 роки оцінювався як небезпечний, при середньому значенні узагальненого показника її оцінки на рівні 34% від оптимального значення, за 2019 рік узагальнений показник зовнішньоекономічної безпеки підвищився на 5 відсоткових пунктів – до 41% від оптимального значення, у першій половині 2020 року – на 5 відсоткових пунктів до 43%.

Стан *інвестиційно-інноваційної безпеки* за період 2010-2019 років, із середнім значенням оцінок стану безпеки за цей період на рівні 32% від оптимального значення, характеризується як небезпечний. За 2019 рік кількісних і якісних змін у стані інвестиційно-інноваційної безпеки не відбулося, її рівень – 31%, а за підсумками першого півріччя 2020 року – 29% свідчить про неможливість забезпечити стає економічне зростання.

За 2010-2019 роки середнє значення оцінки стану *макроекономічної безпеки*, 38% від оптимального значення означає

макроекономічну небезпеку. Рівень показника макроекономічної безпеки збільшився за підсумками 2019 року на 6 відсоткових пунктів від оптимального значення до 45%, за підсумками першого півріччя 2020 року зменшився на 6 відсоткових пунктів до 39% порівняно із відповідним періодом 2019 року, що свідчить про збереження значних ризиків дестабілізації економіки країни [39, с. 7-9].

Висновки. Згідно національних рахунків Державної служби статистики України негативне сальдо платіжного балансу рахунку товарів і послуг України за перше півріччя 2021 року дорівнювало мінус 7730 млн. грн. (мінус 0,6% ВВП), відкритість економіки становила 93,2%. Частка валового національного доходу від власності, сплаченого іншим країнам у першому півріччі 2021 року становила 11,22%, а частка доходу від власності, одержаного від інших країн – 0,26%, що є передусім наслідком переважаючого прямої іноземних інвестицій на території України над розміщенням за її межами. Чисте заощадження за перше півріччя 2021 року становило мінус 219430 млн. грн. (мінус 21,12% від валового наявного доходу). Зміни чистого багатства України за рахунок заощадження та капітальних трансфертів за перше півріччя 2021 року дорівнювали мінус 219236 млн. грн. [40].

Для підвищення економічної безпеки слід враховувати економічні закони і принципи, які відображають усталені причинно-наслідкові зв'язки між економічними процесами і явищами. Забезпечення фінансової безпеки країни вимагає визначення цільових орієнтирів основних індикаторів економічної безпеки з урахуванням трьох часових орієнтирів, які дозволяють використовувати на макро- та мікро- рівнях економічної системи країни математичні моделі з метою удосконалення економічних процесів. Для *макрорівня короткостроковий період* – це період, в якому ціни є негнучкими, і

тому економічні ресурси можуть не повністю використовуватись у виробництві. Тривалість цього періоду – кілька місяців чи рік-два. У *довгостроковому періоді* ціни є гнучкими, а ресурси повністю використовують у виробництві. Тривалість цього періоду – кілька років або й ціле десятиліття. *Дуже тривалий* – це період, упродовж якого обсяги ресурсів і наявна технологія змінюються.

Економічною теорією і практикою підтвердженням є факт, що дефіцит державного бюджету не повинен перевищувати рамки короткострокового періоду часу. В довгостроковому періоді він повинен бути зведений до нуля. Порушення цього правила спричиняє дефіцит платіжного балансу, збільшення валового зовнішнього боргу, інфляцію, знецінення валюти, що призводить до виснаження економічних ресурсів. Валові міжнародні резерви країни в місяцях імпорту – це показник, який повинен враховувати тільки власне фінансування. Частка довгострокових кредитів у загальному обсязі наданих кредитів не повинна перевищувати критичну межу – 25%. Частка непрацюючих кредитів повинна в довгостроковому періоді зводитись до нуля. Чим вище частка внутрішніх і зовнішніх кредитів у ВВП і частка непрацюючих кредитів, тим несприятливіший інвестиційний клімат в країні. Інвестиційний клімат залежить від попиту на національну валюту. Внаслідок порушення бюджетно-фінансової стійкості попит на вітчизняну валюту знижується, що виявляє негативний вплив на фактори, що визначають потенційний обсяг виробництва, економічну і екологічну безпеку країни.

З 1 липня 2021 року набрав чинності Закон «Про внесення змін до деяких актів України щодо умов обігу земель сільськогосподарського призначення», що дозволяє усім жителям нашої країни, тобто фізичним особам вільно продавати чи купувати сільськогосподарську землю. На другому етапі реформи (після 2024

року) право купувати землю матимуть не тільки фізичні, але й юридичні особи. Проте, без вдосконалення фіскальної політики держави, фінустанови в Україні як є, так і залишаться неактивними учасниками ринку землі, надаючи лише одиничні, надто ризиковані кредити на її купівлю [41, с. 1-4]. Філіям іноземних банків необхідно заборонити видачу таких кредитів.

Для запобігання нових зовнішніх і внутрішніх конфліктів, директивні органи держави не повинні порушувати нормативно-правові акти міжнародних організацій, які забороняють шкідливі види діяльності, і не видавати дозвільні документи на провадження таких видів діяльності, які пов'язані із шкідливими технологіями і негативними побічними наслідками. Керівник оперативно-аналітичного центру Європолу Джулія В'єдма заявила: «Майже 40% злочинних угруповань, що діють в Європі, причетні до торгівлі наркотиками, а кокаїнова торгівля приносить мільярди євро кримінального прибутку» [42, с. 12].

Література:

1. Global Economic Prospects (June 2021). World Bank Group <www.worldbank.org
2. Цифра дня. *Урядовий кур'єр* (4.06.2021), №106, с.1.
3. Миллиардеры увеличили свое состояние на \$ 4,8 трлн. *Вести. Всеукраинский выпуск* (26.08.2021), №153.
4. Відділ новин «Урядового кур'єра». Депутати підтримали бюджетну декларацію на 2022 – 2024 роки. *Урядовий кур'єр* (16.07.2021), № 136, с.2.
5. Стало известно сколько украинцы из своих налогов заплатили за долги. *Вести. Всеукраинский выпуск* (1.09.2021), №157, с.2.

6. Зростання видатків – світова тенденція. *Урядовий кур'єр* (27.04.2021), №80, с.1.
7. Процес укладання запланованих контрактів і виконання ДОЗ-2021 необхідно прискорити. Нацбезпека і ВПК. *Урядовий кур'єр* (9.09.2021), №173, с.3.
8. Цитата дня. *Урядовий кур'єр* (9.09.2021), № 173, с.1.
9. Цитата дня. *Урядовий кур'єр* (22.07.2021), №140.
10. Ясинчук Л. Прожитковий мінімум – незаконний. *Експрес* (5-12 серпня 2021 року), с. 4.
11. Дранник А. Кудя сбегают украинцы. *Вести. Всеукраинский выпуск* (29.07.2021), №135, с.9.
12. Схемы. Правоохранители разоблачили мошеннический колл-центр с миллионным оборотом. *Вести* (7.09.2021), №161, с. 2.
13. Коваль Л. Уряди мають взяти лідерство. *Урядовий кур'єр* (11.09.2011), №175, с. 3.
14. Кобилюбакін В. То все таки 20 чи 14%? *Урядовий кур'єр* (31.08.2021), №166, с. 1, 6.
15. Дранник А. Денег на субсидии может не хватить. *Вести. Всеукраинский выпуск* (17.09.2021), №160, с. 5.
16. Виступ Президента України Володимира Зеленського на загальних дебатах 76-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН. *Урядовий кур'єр* (24.09.2021), №183, с. 3.
17. Стоколос В. Дай пять! Зачем Украина в Польше подписала декларацию пяти государств. *Вести. Всеукраинский выпуск* (13.05.2021), №082, с. 8.
18. Козуб Т. «Ялта.2.0» Что дает саммит Байден-Путин и будет ли мир на Донбассе. *Вести. Всеукраинский выпуск* (31.05.2021), № 94, с. 4.
19. Козуб Т. Донбас, труба и НАТО. Что решат об Украине без Украины. *Вести. Всеукраинский выпуск* (14.06.2021), №104, с. 4.

20. Фаріон І. «Не знати, чи Путін щось зрозумів із попереджень Байдена...». *Високий Замок* (18-20.06.2021), № 48, с. 6.
21. Козуб Т. Доктрина Байдена: перестали США быть сверхдержавой. *Вести* (6.09.2021), № 160, с. 4.
22. Гопко Г. Коментар для «ВЗ». *Високий замок* (18-20.06.2021), №48, с. 6.
23. Стоколос В. Шанхайська відповідь Євросоюзу. *Вести. Всеукраїнський випуск* (9.09.2021), № 163, с. 8.
24. Цитата дня. *Урядовий кур'єр* (19.06.2021), №117, с. 1.
25. Стоколос В. Почему Грузия отдалилась от ЕС и находится на пороге серьезного политического кризиса. *Вести. Всеукраїнський випуск* (22.07.2021), № 130, с. 11.
26. Джерело: Спільна заява щодо стратегічного партнерства України та Сполучених Штатів Америки. *Урядовий кур'єр* (3.09.2021), № 169, с. 3.
27. Абрашина К. Журнал Time: Друг Трампа хотел создать в Украине частную армию и отжать ГП «Антонов». *Вести. Всеукраїнський випуск* (9.08.2021), №121, с. 2.
28. Відділ новин «Урядового кур'єра». Різні погляди на одну проблему. Дипломатія. *Урядовий кур'єр* (14.07.2021), №134, с. 2.
29. Стоколос В. Сайгон 2.0. Как победа «Талибана» в Афганистане повлияет на ситуацию в мире. *Вести* (19.08.2021), № 150, с. 8.
30. Інтернет-атаки не пройшли. Держбезпека. *Урядовий кур'єр* (22.07.2021), № 140, с. 1.
31. Львівський національний університет імені Івана Франка <esopom.lnu.edu.ua.
32. Гулик І. У пошуках «шпарини Овертона». *Високий замок. Тижневик* (26 серпня – 1 вересня 2021 року), №59, с. 2.

33. Фаріон І. Екс чиновників Зеленського рознімали як бойових півнів, скандалів в оточенні президента додалося. *Високий Замок* (5-11.08.2020), №56, с. 2.
34. Кабінет Міністрів України. Розпорядження від 14 липня 2021 року № 800-р. Київ. «Про схвалення Концепції державної цільової соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2025 року». Прем'єр-міністр Д. Шмигаль. *Урядовий кур'єр* (22.07.2021), № 140, с. 11.
35. Дунина А. Судьям вынесут приговор. Служителей Фемиды заставят возмещать ущерб за некорректные решения, которые потом опротестовал Евросуд. Юристы ждут правового хаоса. *Вести. Всеукраинский выпуск* (01.06.2021), № 85, с. 6.
36. В США могли вести слежку за Меркель и датскими политиками. *Вести. Всеукраинский выпуск* (1.06.2021), №095, с. 3.
37. Куфрик Б. А Пегас усе бачить. *Експрес* (5-12.08.2021) с. 12.
38. Неделя в цифрах. *Вести. Всеукраинский выпуск* (10.06.2021), №102, с.2.
39. Указ Президента України від 11 серпня 2021 року №347/2021. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 серпня 2021 року «Про Стратегію економічної безпеки України на період до 2025 року». *Урядовий кур'єр* (13.08.2021), №156, с. 7-9.
40. Державна служба статистики України. Національні рахунки.
41. Джерело: Громов О. Сільгоспугіддя у позику: банки ще приглядаються. *Урядовий кур'єр* (19.08.2021), №160, с. 1-4.
42. Наркобізнес у Європі став конкурентнішим і жорсткішим. *Урядовий кур'єр* (10.09.2021), №174, с. 12.

References:

1. Global Economic Prospects. Retrieved from <http://www.worldbank.org> [in English]. (2021, June).
2. Tsyfra dnya [Number of the day]. Uryadovyi kurier [Government Courier], no.106 (2021), 1 [in Ukrainian].
3. Milliardery uvjelicili svojo sostojanije na \$ 4,8 trln. [Billionaires have increased their fortune by \$ 4.8 trillion]. Vesti. Vsieukrainskii vypusk [News. All-Ukrainian Edition], no.153 (2021) [in Russian].
4. Viddil novyn "Uryadovoho kuriera". Deputaty pidtrymaly bjudzhetnu deklaratsiyu na 2022 – 2024 ["Government Courier" News Department. Deputies supported the budget declaration for 2022 - 2024]. Uryadovyi kurier [Government Courier], no.136 (2021), 2 [in Ukrainian].
5. Stalo izvjestno skolko ukraintsy iz svoih nalohov zaplatili za dolgi [It became known how much the Ukrainians paid for their debts from their taxes]. Vesti. Vsieukrainskii vypusk [News. All-Ukrainian Edition], no.157, 2 (2021) [in Russian].
6. Zrostannya vydatkiv – svitova tendentsiya [Rising expenditures - a global trend]. Uryadovyi kurier [Government Courier], no.80 (2021), 1 [in Ukrainian].
7. Protses ukladannya zaplanovanyh kontraktiv i vykonannya DOZ-2021 neobhidno pryskoryty. Natsbezpeka i VPK [The process of concluding planned contracts and implementing DOZ-2021 needs to be accelerated. National Security and the military-industrial complex]. Uryadovyi kurier [Government Courier], no.173 (2021), 3 [in Ukrainian].
8. Tsyтата dnya [Quote of the day]. Uryadovyi kurier [Government Courier], no.173 (2021), 1 [in Ukrainian].
9. Tsyтата dnya [Quote of the day]. Uryadovyi kurier [Government Courier], no.140 (2021) [in Ukrainian].
10. Yasynchuk L. (2021). Prozhytkovy minimum – nezakonnyi [The subsistence level is illegal]. Express [Express], 4 [in Ukrainian].

11. Drannyk A. (2021). Kuda sbehayut ukrayintsy [Where do Ukrainians flee]. Vesti. Vsieukrainskii vypusk [News. All-Ukrainian Edition], no.135, 9 [in Russian].
12. Shjemi. Pravoohranitjeli razoblachili moshennicheskiy kol-tsentr s millionnym oborotom [Schemes. Law enforcement officers exposed a fraudulent call center with a million turnover]. Vesti [News], no.161 (2021), 2 [in Russian].
13. Koval L. Uryady mayut vzyaty liderstvo [Governments must take the lead]. Uryadovyi kurier [Government Courier], no.175 (2011), 3 [in Ukrainian].
14. Kobylyubakin V. (2021). To vse taky 20 xb 14 %? [Is it still 20 or 14%?]. Uryadovyi kurier [Government Courier], no.166, 1,6 [in Ukrainian].
15. Drannyk A. (2021). Deneh na subsidiji mozhnet ne hvatit [There may not be enough money for subsidies]. Vesti [News], no.160, 5 [in Russian].
16. Vystup Prezydenta Ukrayiny Volodymyra Zelenskogo na zahalnyh debatah 76-yi sesiyi Generalnoyi Asambleyi OON [Speech of the President of Ukraine Volodymyr Zelensky at the general debate of the 76th session of the UN General Assembly]. Uryadovyi kurier [Government Courier], no.183 (2021), 3 [in Ukrainian].
17. Stokolos V. (2021). Daj pjat! Zachjem Ukraina v Polshe podpisala djeklaratsyju pyati hosudarstv [High five! Why Ukraine in Poland signed the declaration of five states]. Vesti. Vsieukrainskii vypusk [News. All-Ukrainian Edition], no.082, 8 [in Russian].
18. Kozub T. (2021). "Yalta.2.0" Chto dajot sammit Bayden-Putin i budet li mir na Donbassje ["Yalta.2.0" What gives the Biden-Putin summit and will there be peace in Donbass]. Vesti. Vsieukrainskii vypusk [News. All-Ukrainian Edition], no.94, 4 [in Russian].
19. Kozub T. (2021). Donbas, truba i NATO. Chto rjeshayut ob Ukrainje bjez Ukrainy [Donbas, pipe and NATO. What will be decided about

Ukraine without Ukraine]. Vesti. Vsieukrainskii vypusk [News. All-Ukrainian Edition], no.104, 4 [in Russian].

20. Farion I. (2021). "Ne znaty, chy Putin shchos zrozumiv iz poperedzhen Baydena..." ["Unclear if Putin understood anything from Biden's warnings..."]. Vysoky Zamok [High Castle], no.48 (2021), 6 [in Ukrainian].

21. Kozub T. (2021). Doktrina Baydena: pjerjestali SSHA byt svjerhdjержавoj [The Biden Doctrine: The United States is no longer a superpower]. Vesti [News], no.160, 4 [in Russian].

22. Hopko H. (2021). Komentar dly "VZ" [Comments for "VZ"]. Vysoky Zamok [High Castle], no.48, 6 [in Ukrainian].

23. Stokolos V. (2021). Shanhajska vidpovid Yevrosoyuzu [The Shanghai response to the European Union]. Vesti. Vsieukrainskii vypusk [News. All-Ukrainian Edition], no.163, 8 [in Ukrainian].

24. Tsyтата dnya [Quote of the day]. Uryadovy kurier [Government Courier], no.117 (2021), 1 [in Ukrainian].

25. Stokolos V. (2021). Pochemu Gruziya otdalilas ot ES i nahoditsa na porogje serjoznogo politichjeskogo krizisa [Why Georgia has moved away from the EU and is on the verge of a serious political crisis]. Vesti. Vsieukrainskii vypusk [News. All-Ukrainian Edition], no. 130, 11 [in Russian].

26. Spilna zayava shchodo stratehichnogo partnerstva Ukrayiny ta Spoluchenyh Shtativ Ameryky [Joint statement on the strategic partnership between Ukraine and the United States of America]. Uryadovy kurier [Government Courier], no.169 (2021), 3 [in Ukrainian].

27. Abrashyna K. (2021). Zhurnal "Time": Druh hotjel sozdat v Ukrajinje chastnuyu armiju i otzhat HP "Antonov" [Time magazine: Trump's friend wanted to create a private army in Ukraine and squeeze out the Antonov state enterprise]. Vesti. Vsieukrainskii vypusk [News. All-Ukrainian Edition], no. 121, 2 [in Russian].

28. Viddil novyn "Uryadovoho kuriera". Rizni pohlyady na odnu problemu. Dyplomatiya ["Government Courier" News Department. Different views on one problem. Diplomacy]. Uryadovyi kurier [Government Courier], no.134 (2021), 2 [in Ukrainian].
29. Stokolos V. (2021). Saygon 2.0. Kak pobjeda "Talibana" v Afganistanje povliyyayet na situatsyyu v mirje [Saigon 2.0. How a Taliban victory in Afghanistan will affect the world]. Vesti [News], no.150, 8 [in Russian].
30. Internet-ataky ne proyshly. Derzhbezpeka [Internet attacks failed. Derzhbezpeka.]. Uryadovyi kurier [Government Courier], no.140 (2021), 1 [in Ukrainian].
31. Ivan Franko Lviv National University Site. Retrieved from <http://www.econom.lnu.edu.ua> [in Ukrainian]. (2021, June).
32. Hulyk I. (2021). U poshukah "shparyny Overtona" [In search of "Overton wells"]. Vysokyi Zamok [High Castle], no.59, 2 [in Ukrainian].
33. Farion I. (2020). Eks chynovnykiv Zelenskogo roznimaly yak boyovyh pivniv, skandaliv v otochenni prezydenta dodalosya [Ex-officials of Zelensky were dismembered as fighting cocks, scandals surrounding the president were added]. Vysokyi Zamok [High Castle], no.56, 2 [in Ukrainian].
34. Kabinet Ministriv Ukrayiny. Rozporyadzhennya vid 14 lypnya 2021 roku № 800-p. Kyiv "Pro shvalennya Kontseptsiyi derzhavnoyi tsilyovoyi sotsialnoyi prohramy protydyiyi torhivli lyudmy na period do 2025 roku ". Premyar-ministr D. Shmyhal [Cabinet of Ministers of Ukraine. Order of July 14, 2021 № 800-r. Kiev. "On approval of the Concept of the state targeted social program to combat human trafficking until 2025"]. Uryadovyi kurier [Government Courier], no.140 (2021), 11[in Ukrainian].
35. Dunina A. (2021). Sudjam vynjesut prigovor. Sluzhyteljey Fjemidy zastavjat vozmeshchjat ushcherb za nekorrektnyje rjesheniya, kotoryje

potom oprotjestoval Evrosud. Uristy zhduť pravovogo haosa [The judges will be sentenced. Servants of Themis will be forced to compensate for the incorrect decisions, which were later challenged by the European Court. Lawyers are waiting for legal chaos]. Vesti. Vsieukrainskii vypusk [News. All-Ukrainian Edition], no.85, 6 [in Russian].

36. V SSHA mogli vjesti sljezhku za Mjerkjel i datskimi politikami [In the United States, they could be spying on Merkel and Danish politicians]. Vesti. Vsieukrainskii vypusk [News. All-Ukrainian Edition], no.095 (2021), 3 [in Russian].

37. Kufryk B. A Pegas use bachyt [And Pegasus sees everything]. Express [Express], (2021), 12.

38. Njedjelja v tsyfrah. Vesti. Vsieukrainskii vypusk [News. All-Ukrainian Edition], no.102 (2021), 2 [in Russian].

39. Ukaz Prezydenta Ukrayiny vid 11 serpnja 2021 roku №347/2021. Pro rishennja Rady natsionalnoyi bezpeky i obotony Ukrayiny vid 11 serpnja 2021 roku "Pro Stratehiyu ekonomichnoyi bezpeky Ukrayiny na period do 2025 roku" [Decree of the President of Ukraine of August 11th, 2021 №347 / 2021. On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine of August 11th, 2021 "On the Strategy of economic security of Ukraine for the period up to 2025"]. Uryadovyi kurier [Government Courier], no.156 (2021), 7-9 [in Ukrainian].

40. State Statistics Service of Ukraine National accounts <<https://www.bank.gov.ua>

41. Hromov O (2021). Silhospuhidya u pozyku: banky shche pryhlyadayutsya [Agricultural land on loan: banks are still watching]. Uryadovyi kurier [Government Courier], no.160, 1-4 [in Ukrainian].

42. Narkobisnes u Yevropi stav konkurentnishym I zhorstkishym [The drug business in Europe has become more competitive and tougher. Uryadovyi kurier [Government Courier], no.174 (2021), 12 [in Ukrainian].